

O neologizmima u ruskom jeziku epohe koronavirusa (o dvjema publikacijama objavljenima u Sankt-Peterburgu 2020. i 2021. godine)

Svjetska zdravstvena organizacija službeno je zaraznu bolest COVID-19 proglasila pandemijom 11. ožujka 2020. godine. Gotovo u svim zemljama svijeta uvodi se karantena, zatvaraju se muzeji, kazališta, kina, biblioteke i druge ustanove, prekida se međunarodni avionski promet itd. Takva se situacija snažno odrazila na stanje gospodarstva, jednom riječju, promijenili su se praktički svi aspekti života. Za veliku većinu ljudi to je novonastalo stanje bilo vrlo uznemirujuće pa su uslijedile i manje ili jače izražene reakcije na njega. Jedna je od njih vidljiva i na jezičnoj razini. Tijekom nekoliko mjeseci 2020. godine stvorena je velika količina novih riječi i sintagmi, izreka, neke su već postojeće riječi dobile nova značenja, rađaju se novotvorenice. Takva se reakcija, dakako, odrazila i na ruski jezik, a ruski (i neki inozemni) lingvisti zabilježili su je u dvjema važnim i lingvistički vrlo zanimljivim publikacijama – u jednoj kolektivnoj monografiji (zborniku radova) i u jednom rječniku.

Nove riječi i rječnici novih riječi. 2020. Zbornik radova

Institut za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti (smješten u Sankt-Peterburgu) ima dugu tradiciju popisivanja i leksikografskoga bilježenja neologizama koji se pojavljuju u ruskom jeziku. Od šezdesetih godina prošloga stoljeća skupina znanstvenika Instituta predano radi kako na njihovu teoretskom aspektu, tako i na sastavljanju rječnika. Nakon nekog vremena obnovljena je praksa izdavanja zbornika članaka iz serije *Nove riječi i rječnici novih riječi* koju je 1978. godine pokrenula Nadežda Z. Kotelova. Tako je u prosincu 2020. u Institutu za lingvistička istraživanja održana konferencija posvećena 95. obljetnici rođenja N. Z. Kotelove na temu *Neologizmi 2020. godine: jezik epohe koronavirusa (Неологизмы 2020 года: язык коронавирусной эпохи)*, a radovi izloženi na toj konferenciji tiskani su u kolektivnoj monografiji *Nove riječi i rječnici novih riječi. 2020. (Новые слова и словари новых слова. 2020)* objavljenoj u Sankt-Peterburgu 2020. godine u izdanju Instituta za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti (odgovorna urednica – N. V. Kozlovskaja). Zbornik ima ukupno 220 stranica i podijeljen je na tri tematske cjeline. Nakon Predgovora autorica kojega je odgovorna urednica izdanja (3–4), slijedi opširan članak N. M. Priěmyševе (5–18) u kojem se opisuje znanstveni i leksikografski rad N. Z. Kotelove vezan za istraživanje ruskih neologizama te

način na koji je ona u Institutu organizirala tu djelatnost. Donosimo bitne podatke iz njega.

Još je davne 1927. godine na IV. sjednici Odjela za ruski jezik i književnost Akademije znanosti SSSR-a akademik Vasilij Mihajlovič Istrin¹ (1865–1937) govorio o potrebi izrade specijalnih rječnika novih riječi, novih načina tvorbe riječi i novih značenja već postojećih riječi, koji bi mogli postati važnim izvorom za dopunjavanje fundamentalnog objasnidbenog rječnika ruskoga jezika.

Ta se ideja počela ostvarivati četrdesetak godina kasnije, u šezdesetim godinama XX. stoljeća, u Lenjingradskom odjelu Instituta za lingvistiku Akademije znanosti SSSR-a koji se od 1991. naziva Institut za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti. Inicijativa je potekla od poznate ruske leksikografkinje dr. sc. Nadežde Zaharovne Kotelove² (1925–1990) koja je unutar Rječničkoga sektora Instituta osnovala i vodila skupinu zaduženu za sastavljanje rječnika novih riječi i značenja. Ona je ujedno i začetnica novoga leksikografskog pravca, koji se u ruskoj lingvistici naziva *akademskom neografijom* (академическая неография) odnosno *neološkom leksikografijom* (неологическая лексикография), a on se odnosi na leksikografsku obradu neologizama ruskoga jezika. N. Z. Kotelova je u sklopu neografske i neološke teorije razradila cijeli niz teoretskih rješenja i pristupa bitnih za realizaciju leksikografske i znanstvene djelatnosti, osmislila je univerzalnu tipologiju neologizama, posebno je obradila osnovne metodološke principe rada na rječnicima neologizama.

Predstavila je tipologiju rječnika novih riječi pri čemu govori o trima tipovima.

Prvi se odnosi na *rječnike godišnjake* (словари-ежегодники) sa zabilježenim svim leksičkim inovacijama (uključujući individualno-autorske novotvorenice i hapakse) koje su se pojavile u različitim izvorima unutar jedne kalendarske godine. Takvi su rječnici nazvani *Novo i ruskom leksiku*. *Rječnički materijali* (Новое в русской лексике. Словарные материалы), a u razdoblju od 1977. do 1994. je godine objavljeno 18 takvih rječnika. Sva-ki od njih sadržava oko 4000 natuknica.

Drugi tip – *rječnici desetljetnici* (словари-десятилетники) – naslovljeni su *Nove riječi i značenja* (Новые слова и значения). U njih ulazi rječnički materijal registriran u godišnjacima i za koji se zna ili se pretpostavlja da se

¹ Vasilij Mihajlovič Istrin (Василий Михайлович Истрин), član Carske akademije znanosti, kasnije Ruske akademije znanosti i Akademije znanosti SSSR-a.

² Nadežda Zaharovna Kotelova (Надежда Захаровна Котелова) se i prije toga bavila leksikografijom; ona je jedan od autora npr. *Velikoga akademijina rječnika ruskoga jezika* u 17 svezaka i *Maloga akademijina rječnika ruskoga jezika* u 4 sveska.

tijekom pojedinog desetljeća ustalio u upotrebi (barem na neko vrijeme). Objavljena su četiri takva objasnidbena rječnika, ona pokrivaju šezdesete, sedamdesete, osamdesete i devedesete godine XX. stoljeća.

I konačno, treći se tip rječnika odnosi na *tridesetogodišnje razdoblje* (словари-тридцатилетники). To su normativni objasnidbeni rječnici, a dosad je objavljen jedan za razdoblje od sredine 1950. do sredine 1980. On sadržava leksik koji je ušao u upotrebu i koji bi trebao biti upisan i u normativne objasnidbene rječnike ruskoga jezika.

Nakon odlaska N. Z. Kotelove usporen je rad na svim tipovima rječnika novih riječi. Uzrok tomu su bile i novonastale društvenopolitičke okolnosti u Rusiji 90-ih godina prošloga stoljeća. Međutim, on je sada ponovo pokrenut. U razdoblju od 2011. do 2014. godine objavljena su tri sveska rječnika *Nove riječi i značenja. Rječnik-priručnik temeljen na materijalima iz publicistike i književnosti 90-ih godina XX. stoljeća* (Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 90-х гг. XX века). Svaki svezak ima oko 1000 stranica, u njima je predstavljeno preko 10 000 rječničkih članaka. U tom se trodijelnom izdanju jasno zrcali jezična stihija u Rusiji 90-ih godina. Radi se, osim toga, i na rječnicima godišnjacima.

Treba naglasiti da su nove tehnologije znatno proširile krug izvora iz kojih se crpe nove riječi i nova značenja već postojećih riječi, stoga se može očekivati da će budući rječnici sadržavati i više natuknica od prethodnih.

Nakon uvodnoga članka u zborniku slijedi ukupno 19 radova³ raspoređenih u tri tematske cjeline. Većina se radova bavi ruskom jezičnom situacijom, samo se u nekima u analizu uključuju i drugi jezici.

Prva cjelina obuhvaća radove objedinjene pod temom *Odras dinاميke jezičnih i kulturnih procesa u leksiku i semantici*.

Članak *Neologizmi u kvalitetnoj periodici 2000. godine* (autori: O. R. Alevizaki, L. T. Kasperova, V. V. Slavkin; 22–27) razmatra skupine leksičkih i semantičkih neologizama koji u kvalitetnu periodiku dolaze iz različitih izvora. Pod kvalitetnom periodikom podrazumijevaju se izdanja u kojima se pitanja političkog, ekonomskog, socijalnog i kulturnog života društva pretresaju na visokoj profesionalnoj razini. Istražuju se (1) neologizmi preuzeti iz terminologije, npr. *нулевой пациент* (nulevoj pacijent,⁴ 'nulti pacijent'); (2) međunarodni protologizmi koji postaju neologizmi, npr.

---

³ Ovom će prilikom biti kratko predstavljeno 16 radova jer tri rada nisu vezana za temu jezika epohe koronavirusa; oni nisu izloženi na konferenciji održanoj u prosincu 2020., nego na seminaru na temu *Suvremena neologija i neografija: aktualni problemi i tendencije razvoja* održanom 2018. godine.

⁴ U okruglim se zagradama donosi transliterirani oblik leksema ili sintagme.

кови́диом (kovidiot, engl. *covidiot*: COVID-19 + idiot); (3) neologizmi preuzeti iz razgovornog stila, npr. уда́лёнка (udalěnka, 'rad na daljinu, rad od kuće').

Autori O. A. Aniščenko i B. M. Abutalipova napisali su članak *Pandemija koronavirusa: nove ruske i kazaške riječi u leksikonu Kazaha* (28–32). Autori su iz različitih izvora (tiskovine, internetske stranice, društvene mreže) izabrali neologizme s komponentama ко́вид (kovid, 'COVID'), коро́на (korona), карантин (karantin 'karantena'), npr. ко́видео-вечеринка (kovideovečerinka, 'virtualni susret, online party'), коро́ноик (koronoik, 'osoba opsjednuta koronavirusom, osoba sklona u svemu vidjeti simptome koronavirusa') itd. U tekstu analiziraju njihovu upotrebu, stilsku funkciju i funkcioniranje u medijima.

H. Walter i V. M. Mokienko u svom tekstu *Aksiološki prostor koronavirusne paremiologije (na primjerima iz slavenskih jezika)* (33–44) konstatiraju da kod leksika, vezanog za pandemiju koronavirusa, nije prisutna samo nominativna funkcija, nego i ekspresivna, emotivna, vrijednosna. Na brojnim primjerima ruskih (i par čeških i poljskih) antiposlovica pokazuju s koliko se ironije i humora sastavljaju takve jedinice, pri čemu one imaju univerzalan aksiološki portret: negativan odnos prema pandemiji koronavirusa. Npr. *Все дороги ведут в Ухань* ('Svi putevi vode u Wuhan'), *He так страшен ко́вид, как его малюют* ('Nije COVID tako strašan kako ga boje (prikazuju)').

Članak »Koronski« potencijal ruskoga jezika početka 2020-ih godina E. S. Gromenka (45–62) naglašava bogatu jezičnu produkciju i ubrzanje jezičnih procesa u vrijeme pandemije koronavirusa. U radu se leksemi tipa коро́нави́рус (koronavirus), коро́нави́русный (koronavirusnyj 'koronavirusni') i složenice s afiksoidom коро́на- (korona-) analiziraju sa semantičkog i tvorbenog aspekta, ukazuje se na njihovo porijeklo. Nevjerojatna je brzina nastajanja novih riječi i njihovo uključivanje u opći jezik, stvaranje novih značenja i sintagmi. Potvrđeno je oko 700 složenica s afiksoidom коро́на- što pokazuje njegovu produktivnost.

U radu *Što je zaraznije: evaluacija upotrebe leksema epohe koronavirusa* autorskoga dvojca A. A. Ivanenko i K. A. Žuravlěva (63–70) analiziraju se neologizmi i leksemi koji su tijekom 2020. godine doživjeli semantički pomak. Provedena je internetska anketa sa 125 jedinica relevantnih za opis ukupnosti pojava epohe koronavirusa. Autori promatraju stupanj usvojenosti takvih riječi, odnosno koje se od njih još uvijek smatraju neologizmima ili varvarizmima. Rezultati pokazuju da su najfrekventnije otprije poznate riječi i sintagme koje su 2020. dobile nova značenja, dio leksema je in-

formantima relativno lako prepoznatljiv zbog njihove prozračnosti, dok se značenje abrevijatura i posuđenica teže prepoznaje.

U članku *Leksik pandemije koronavirusa u neološkom diskursu: interdiskursivni aspekt* (71–84) autori V. V. Katermina i S. H. Lipiridi bave se leksikom pandemije koronavirusa u neološkom anglojezičnom diskursu. Analizira se u kolikoj se mjeri u leksiku pandemije odražavaju društvene realije kao što su pridržavanje pravila vezanih za karantenu, njihovo narušavanje ili slabljenje; strategija društvenog ponašanja koja sprečava širenje pandemije; panično ponašanje i pojava teorija zavjere; stigmatizacija ljudi oboljelih od koronavirusa. Navedeni se sloj neologizama promatra sa semantičkog, stilističkog i aksiološkog aspekta. Na taj se način otkriva lingvopragmatički potencijal novih riječi i izraza.

A. Ju. Koževnikov i Ju. S. Rideckaja napisali su rad pod naslovom *Od socijalne distance do udaljenke: o problemu leksičke migracije i semantičke dinamike u ruskom jeziku 2020. godine* (85–100). Članak se bavi neološkim procesima koji su se u ruskom medijskom prostoru pojavili tijekom 2020. godine. Autori se zalažu za razgraničenje pojmova *aktivizacija* (активизация) i *aktualizacija* (актуализация) u novim rječnicima neologizama pri čemu predlažu neke novine u dosadašnjem neografskom pristupu takvim riječima.

Članak »*Koronavirus: bitka se nastavlja*⁶...« (ratna metafora u pandemijskom diskursu) (101–109) napisala je N. V. Kozlovskaja i u njemu se bavi ratnim metaforama koje se često rabe u medijima u vezi s pandemijom koronavirusa. One se realiziraju u nekoliko osnovnih modela: ratne akcije, sudionici u ratu (vojnici), objekt i područje vojnih operacija, cilj rata, npr. *человечество воюет с коронавирусом* ('čovječanstvo se bori s koronavirusom'), *китайский коронавирус окружает Омск* ('kineski koronavirus opkoljava Omsk'), *врачи каждый день на передовой* ('liječnici su svakodnevno na prvoj crti bojišta').

U radu *Nazivi za infekciju koronavirusom COVID-19 u ruskom, engleskom i njemačkom jeziku: kulturno-nacionalna specifičnost* autorice A. S. Pavlove (126–138) provodi se kontrastivna analiza naziva za bolest COVID-19 i nekim drugim neologizmima vezanima za tu infekciju. Korpus je skupljan od ožujka do listopada 2020. godine. Nakon provedenog istraživanja u tri jezicima autorica dolazi do zaključka da je u početnoj fazi pandemije

⁵ Budući da, čini se, u hrvatskom jeziku nema riječi koja bi pokrila šest značenja ruskog leksema *удаленка* (udaljenka), u naslovu je ostavljena originalna riječ.

⁶ *Бой продолжается* – poznata pjesma koju su na riječi M. Puškina uglazbili V. Dubinin i V. Holstinin.

vidljiva sličnost u korištenim nazivima za infekciju, ali da se ona s vremenom pomalo gubi i postaju sve očitije razlike u izboru neoleksema.

Članak A. Romanika *Leksičke inovacije u ruskom jeziku u doba pandemije koronavirusa* (139–146) govori o velikom broju novih riječi i sintagmi koje su se u ruskim medijima pojavile tijekom 2020. godine. U radu je pokazana strukturna raznorodnost i predstavljena opća lingvistička karakteristika neologizacije u sferi leksika vezanog za koronavirus. Posebna se pažnja posvećuje pridjevu *коронавирусный* (koronavirusnyj 'koronavirusni'), koji pokazuje veliki tvorbeni potencijal jer je jedan od najizrazitijih markera u doba infekcije koronavirusom.

Druga se cjelina odnosi na temu *Aktivni tvorbeni procesi*.

Članak autorice E. N. Geknine *Ковид versus коронавирус: о regularnim slučajevima tvorbenih razlika* (148–156) uspoređuje dvije tvorbene osnove – *ковид* (kovid, 'COVID') i *коронавирус* (koronavirus), odnosno *корона-* (korona-) i *корона-* (korono-). Najveću tvorbenu skupinu čine imenice, npr. *ковидность* (kovidnost, 'prisutnost infekcije koronavirusom i njezina rasprostranjenost'), zatim pridjevi, npr. *бесковидный* (beskovidnyj, 'koji je bez zabilježenih slučajeva infekcije COVID-om /o području, o vremenskom razdoblju/'), slijede glagoli, npr. *ковидизировать* (kovidizirovat', 'ciljano staviti koga u podčinjen položaj koristeći podatke o pandemiji'), a mnogobrojne su i imeničke i pridjevske polusloženice, npr. *ковид-вечеринка* (kovid-večerinka, 'korona-tulum').

S. D. Levina je napisala članak na temu *Nova bolest u glagolskom leksiku epohe koronavirusa* (157–166). Rad je posvećen glagolskim neologizmima koji se odnose na procese vezane uz infekciju ili izazvanima njome. Većina glagola ulazi u tvorbeno gnijezdo s osnovama *ковид* (kovid, 'COVID'), *коронавирус* (koronavirus) i *Ухань* (Uhan', 'Wuhan') i često su višeznačni. Npr. *ковидеть* (kovidet' razg. '1. bolovati od COVID-a; 2. liječiti bolesnike od infekcije COVID-19'), *откоронавирусить* (otkoronavirusit' razg. 'preboljeti COVID; 2. proživjeti u uvjetima pandemije'), *уханькаться* (uhan'kat'sja razg. 'zaraziti se koronavirusom'). Pokazane su i skupine značenja na koje se analizirani glagoli odnose.

Temom *Novih izvedenica u ruskom jeziku epohe pandemije* bavi se Z. I. Mineeva (167–177). Riječ je o neologizmima preuzetima iz engleskoga jezika i tvorbi novih izvedenica od takvih posuđenica. U radu se daje opis novih tvorbenih gnijezda. Analiziraju se neologizmi sa strukturno-semantičkog, stilističkog i pragmatičkog aspekta. Npr. *ковидник* (kovidnik, 'bolnica za oboljele od COVID-a'), *ковидобесие* (kovidobesie 'širenje panike u vezi s infekcijom koronavirusom'), *самоизолироваться* (samoizolirovat'sja 'samoizolirati se, boraviti u samoizolaciji').

U članku J. Miturske-Bojanowske *Tvorbena kontaminacija u epohi koronavirusa* (178–187) istraživani su neologizmi nastali kao rezultat tvorbene kontaminacije (*blending*). Može ih se čuti u govoru, a zabilježeni su i u publicistici (često u naslovima) tijekom 2020. godine. Strukturna i semantička analiza pokazala je postojanje četiriju osnovnih strukturnih modela stopljenica (*blends*): haplološke stopljenice, potpune stopljenice, djelomične stopljenice, stopljenice-»matrjoške.« Npr. ковидиомы ← ковид + идиомы (kovidiomu ← kovid + idiomu); ковидофренија ← ковид + шизофренија (kovidofrenija ← kovid + šizofrenija); инфейкција ← инфекция + фейк (infejkija ← infekcija + fejk).

Treća cjelina nosi naslov *Novo u ruskoj i inozemnoj leksikografiji*.

U članku *Rječnik medija s ključnim riječima bitnima za sadašnji trenutak: leksičko-semantičko polje »koronavirus«* (190–202) autorica N. A. Prokofjeve i E. A. Ščeglove predstavljen je interaktivni rječnik medija s uključenim leksičkim jedinicama koje oslikavaju sadašnji trenutak i situaciju (*Интерактивный Медиасловарь ключевых слов текущего момента*; <https://dataslov.ru> [DataSlov]). Taj novi leksikografski *online* projekt svojevrstan je odgovor na izazove s kojima se danas susrećemo: bujica informacija, njihova zgusnutost, promijenjena uloga medija, velika brzina pojavljivanja i nestajanja leksema. U radu je na primjeru leksičko-semantičkog polja »koronavirus« pokazan način leksikografske obrade riječi.

Rad *Neologizmi epohe koronavirusa u ruskom i mađarskom jeziku: kontrastivni aspekt* autora Szabolcsa Janutika (210–219) bavi se kontrastivnom analizom novih anglicizama (tuđice, kalkovi, polukalkovi, hibridi) u dvama jezicima. Ukazuje se na sličnosti i razlike u procesu i stupnju adaptacije. Posebna se pažnja posvećuje neologizmima nastalima na temelju tvorbene kontaminacije. Mađarski je korpus preuzet iz *Rječnika karantene*, objavljenog u srpnju 2020. godine, s 396 rječničkih članaka koji se odnose kako na medicinske termine i profesionalizme, tako i novotvorenice iz govornoga jezika i slenga, iz publicistike i društvenih mreža.

Rječnik ruskoga jezika epohe koronavirusa

Kao što je već naglašeno, u Institutu za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti obnovljen je rad na rječnicima godišnjacima koji uključuju nove riječi i nova značenja već postojećih riječi. I tako su, pripremajući redovito izdanje vezano za 2020. godinu *Novo u ruskom leksiku. Rječnički materijali – 2020. (Новое в русской лексике. Словарные материалы–2020)*, djelatnici Odjela za suvremenu rusku leksikografiju Instituta shvatili da se u tom rječniku čak dvije trećine leksika na neki način odnosi na pandemiju

koronavirusa te zaključili da takva količina novog jezičnog materijala zaslužuje objavljivanje u samostalnom tematskom rječniku. Valja naglasiti i da je sakupljen materijal za 2020. godinu deset puta opsežniji od onoga u dotad objavljenim rječnicima godišnjacima.

Rječnik ruskoga jezika epohe koronavirusa (Словарь русского языка коронавирусной эпохи) izišao je u Sankt-Peterburgu u drugoj polovici 2021. godine u izdanju Instituta za lingvistička istraživanja Ruske akademije znanosti. Autori rječnika su djelatnici i vanjski suradnici Instituta: H. Walter,⁷ E. S. Gromenko, A. Ju. Koževnikov, N. V. Kozlovskaja, N. A. Kozulina, S. D. Levina, V. M. Mokienko, A. S. Pavlova, M. N. Priëmyševa, Ju. S. Rideckaja; odgovorna urednica je M. N. Priëmyševa. Recenzenti su L. P. Krsin, O. V. Nikitin i N. A. Nikolina.

Rječnik ima 550 stranica, a sadržava ukupno oko 3500 leksičkih jedinica. To je objasnidbeni tematski priručni rječnik (толковый тематический словарь-справочник) ograničen na konkretno povijesno razdoblje vezano za pandemiju koronavirusa (2020. i početak 2021. godine). Autori su materijal za rječnik pronalazili u svim medijima i na internetu gdje su objavljeni tekstovi na ruskom jeziku, u bazi neologizama Instituta za lingvistička istraživanja, u Nacionalnom korpusu ruskoga jezika, u korpusu tekstova na ruskom jeziku Google.books.com, u multimedijskoj banci podataka Integrum (integrumworld.com). Osim već spomenutog materijala koji se odnosi na nove riječi i nova značenja već uvriježenih u upotrebi riječi, u rječniku se pojavljuju i neke oživljenice čije se pojavljivanje u medijima veže za pandemiju, kao i medicinski leksik i terminologija u širokoj upotrebi. Velik dio rječnika čine i individualno-autorske riječi i izrazi te okazionalizmi. Mnogo je i novotvorenica, novih posuđenica, riječi nastalih kontaminacijom.

Rječnik ruskoga jezika epohe koronavirusa sastoji se od nekoliko dijelova.

Na prvom je mjestu opsežan *Predgovor* (Предисловие, 3–17) u kojem se opisuju okolnosti nastanka rječnika, izvori riječi, sintagmi, izraza, izreka, opširno se govori o strukturi rječničkoga članka i njegovim elementima. Slijede *Popis grafičkih znakova* (Список графических обозначений, 18) i *Popis uvjetnih kratica* (Список условных сокращений, 19).

Sam rječnik ima dva dijela.

Prvi je osnovni dio rječnika u kojem riječi i izrazi imaju potpunu leksikografsku obradu (Словарь, 20–255). Sastoji se od 1028 rječničkih članaka. Na prvom je mjestu akcentirana natuknica u kanonskom obliku pisana velikim slovima. Ona ponekad ima više oblika, npr. ДОМАСИДЕЛЕЦ и

---

⁷ Autori se u rječniku navode azbučnim redoslijedom, on je ovdje zadržan.

ДОМОСИДЕЛЕЦ⁸ (domasidelec i domosidelec). Na kraju dijela rječničkih članaka navode se ortografske varijante, npr. КОРОНАНИГИЛИСТ, корона-нигилист⁹ (koronanigilist, korona-nigilist). Slijedi gramatička karakteristika (npr. za imenice – nastavak za genitiv, rod, indeklinabilnost; za glagole – nastavci 1. i 2. ili 3. l., vid, prijelaznost; za pridjeve i glagolske pridjeve – nastavci za ženski i srednji rod). Nakon toga se za dio natuknica daju podaci o funkciji i stilskoj vrijednosti riječi, o njezinoj ekspresiji. Uključene su sljedeće odrednice: *разг.* (razgovorno), *разг.-сниж.* (razgovorno-sniženo), *нар.-поэт.* (narodno-poetski); *ирон.* (ironično), *шутл.* (šaljivo), *неодобр.* (s neodobravanjem), *пренебр.* (podcjenjivački), *презр.* (prezirnno), a uz termine se nalazi odrednica *мед.* (termin iz medicine). U nekim se slučajevima te odrednice kombiniraju.

Zatim se navodi značenje (ili značenja) pojedine riječi i izraza. Većina ima jedno značenje, ali prisutna je i višeznačnost. Tako npr. glagol svršenoga vida s odrednicom razgovorno-sniženo КОВИДНУТЬСЯ (kovidnut'sja) ima tri značenja, dok pridjev КОВИДНЫЙ (kovidnyj) – čak devet:

КОВИДНУТЬСЯ: 1. zaraziti se COVID-om; 2. umrijeti od COVID-a; 3. nenormalno se ponašati zbog straha od infekcije koronavirusom.

КОВИДНЫЙ: 1. koji se odnosi na COVID-19 ili je povezan s njim; 2. karakterističan za bolest izazvanu infekcijom koronavirusom; 3. zaražen koronavirusom; 4. izazvan infekcijom koronavirusom; 5. proizveden za liječenje bolesnika od COVID-a; 6. namijenjen za liječenje infekcije koronavirusom; 7. povezan s mjerama i djelovanjem u borbi s koronavirusom; 8. koji se odnosi na vrijeme pandemije i karantene zbog koronavirusa; 9. izazvan pandemijom i karantenom vezanom za koronavirus.

Nakon definicije (definicija) slijedi tekst (tekstovi) iz različitih izvora kojim se dokazuje upotreba pojedinih riječi i izraza, pomoću kojega se određuje (pokazuje) njihovo značenje, osim toga vidi se u kakvom se kontekstu rabe, njihova leksička spojivost itd. Najčešće se unutar pojedinoga rječničkog članka navodi više citata s podacima o izvoru i datumu objavljivanja.

I na kraju pojedinih rječničkih članaka nalazi se dio s dodatnim lingvističkim i/ili ekstralingvističkim podacima o riječima. Tu ulaze različite ranije nespomenute karakteristike riječi, njezina značenja, informacija o leksičkoj spojivosti, zatim etimologija, porijeklo posuđenica, ukazuje se na oblik

⁸ *разг., шalj.* 'osoba koja se poslušno pridržava pravila samoizolacije i u vrijeme karantene uglavnom ostaje kod kuće'; obično se rabi u množini.

⁹ 'osoba koja negira postojanje pandemije koronavirusa'.

riječi u jeziku davatelju. Ako je riječ o tvorbenoj kontaminaciji, pokazuje se na koji je način riječ tvorena.

Kao što je već rečeno, u rječniku je mnogo novotvorenica, stopljenica, novih posuđenica. Spomenimo samo neke od njih.

АЛКОИЗОЛЯЦИЯ (alkoizoljacija) 'konzumiranje alkoholnih napitaka kao način provođenja slobodnog vremena ili zabave u uvjetima samoizolacije za vrijeme pandemije'

ДИСТАНЦИОНКА *разг.*¹⁰ (distancionka) '1. nastava na daljinu; 2. rad na daljinu, rad od kuće'

КОРОНАВОЗКА *разг.* (koronavozka) 'prijevozno sredstvo u kojem zbog prisustva velikog broja ljudi postoji mogućnost da se zarazimo koronavirusom'

ГРЕЧНИК *разг. шутл.* (grečnik) 'osoba sklona panici koja u pandemijsko vrijeme stvara zalihu neophodne robe široke potrošnje i hrane s duljim rokom trajanja /ob. u mn./' [гречка (grečka, 'heljda') + грешник (grešnik)]

КАРАНТЬЕ *шутл.* (karant'e) 'osoba koja svoga psa daje u najam nekome kako bi taj dobio priliku za šetnju u vrijeme stroge karantene zbog koronavirusa' [карантин (karantin, 'karantena') + рантье (rant'e, 'rentijer')]

КОВИДЛЕНД *ирон.* (kovidlend) 'koronabolnica' [ковид ('COVID') + Диснейленд ('Disneyland')].

U rječniku je zabilježen velik broj anglizama i svega nekoliko germanizama:

ДОГШЕРИНГ *шутл.* (dogšering) < engl. *dog-sharing, dog sharing* 'unajmljivanje ili iznajmljivanje psa kako bi osoba dobila priliku za odlazak u dopuštenu šetnju u vrijeme karantene zbog koronavirusa'

ДУМСЁРФИНГ (dumsërfing) < engl. *doomsurfing* 'redovito praćenje negativnih novosti na internetu pri čemu je takvo praćenje prešlo u naviku'

СУПЕРВАКСЕР (supervakser) < engl. *supervaxxer* 'pristalica obavezno cijepljena protiv koronavirusa /ob. u mn./'

КОРОНАМОБИЛЬ (koronamobil) < njem. *Corona-Mobil* 'prostrani automobil u kojem je u vrijeme pandemije koronavirusa moguće održavati propisani razmak od šofer'a'

МАСКОМАТ (maskomat) < njem. *Maskomat* 'automat na kojem je moguće kupiti maske ili na kojem se one besplatno dobivaju'.

---

¹⁰ Ovdje se ne upisuju gramatički podaci o riječima, nego samo stilska odrednica.

Dio rječničkih članaka sadržava i izraze smještene ili unutar samoga članka ili iza njega. Uz njih je ponekad upisana definicija, a ponekad je nema. Tako se uz riječ **МАСКАРАД** (maskarad, 'maskarada') navodi odrednica *урон.*, zatim slijedi napomena da je rabe osobe koje negiraju postojanje infekcije COVID-19 i ignoriraju preventivne mjere, a nakon nje značenje 'upotreba medicinskih maski za vrijeme pandemije koronavirusa'. Članak uključuje i dva izraza – **КОВИДНЫЙ МАСКАРАД** (kovidnyj maskarad, 'kovidna maskarada') uz koji nema značenja i **КОРОНАВИРУСНЫЙ МАСКАРАД** (koronavirusnyj maskarad) sa značenjem 'pandemija koronavirusa'. Spomenimo još jedan šaljivi izraz – **НАБОР ПАНИКЕРА** (nabor panikëra) koji se odnosi na osnovne živežne namirnice i toaletni pribor (npr. heljdina prekrupa, makaroni, toaletni papir) pri čemu osobe sklone panici stvaraju zalihe takvih artikala zbog straha da će oni nestati s polica trgovina (u prvim se tjednima pandemije doista jako povećala potražnja za njima).

Relativno je malen broj frazema u rječniku (što je razumljivo jer rječnik obuhvaća leksik kratkog vremenskog razdoblja); svi imaju odrednicu šaljivo, a bitna je činjenica da su tvoreni na temelju već postojećih frazema i/ili u sastavu imaju komponente nastale kontaminacijom, dakle, u njima se dogodio neki oblik transformacije. Tako se npr. uz 2. značenje već spomenutog glagola **КОВИДНУТЬСЯ** nalazi frazem **ковиднуться медным тазом** (kovidnut'sja mednym tazom) sa značenjem 'prestati postojati'; u primjeru upotrebe odnosi se na neživo. On je nastao supstitucijom glagolske komponente u frazemu **накрыться медным тазом** (*nakryt'sja mednym tazom*; dosl. pokriti se bakrenom pliticom (lavorom)) koji ima dva značenja: '1. umrijeti; 2. pretrpjeti neuspjeh'. Novi se, dakle, frazem i semantički i svojim sastavom oslanja na već postojeći. I drugi primjer, u rječniku zabilježen leksem **КОВИДЛО** (kovidlo), nastao kontaminacijom – **ковид** (kovid, 'COVID') + **повидло** (povidlo, 'pekmez'), ulazi u sastav frazema **объесться пирожков с ковидлом** (*ob'est'sja pirožkov s kovidlom*; dosl. prejesti se piroški s kovidlom) u značenju 'zaraziti se koronavirusom'.

Drugi dio rječnika uključuje oko 2500 polusloženica i složenica bez semantičke obrade (*Сложные слова без семантической обработки*, 256–431), tj. one se redaju azbučnim redoslijedom i imaju gramatički podatak ili podatke (npr. rod, nastavak za genitiv), ali izostaje definicija. Nakon spomenutih podataka slijedi primjer (ili primjeri) upotrebe s izvorom i datumom objavljivanja. Očekivano, najviše je takvih riječi s prvim dijelom **корона(вирус)-** (korona(virus)-) (**КОРОНА-ДРАМА** (korona-drama), **КОРОНАВИРУС-КАРАНТИН** (koronavirus-karantin, 'koronavirusna karantena') te **ковид-** (kovid) ili **COVID-** (**КОВИД-ШТАБ** (kovid-štab),

КОВИД-ЭРА (kovid-era), COVID-СКЕПТИК (COVID-skeptik), COVID-ТЕРАПИЯ (COVID-terapija), a nešto manje s početnim карантин- (karantin-) (КАРАНТИН-ГОРОСКОП (karantin-goroskop, 'horoskop za razdoblje karantene' te зум- (zum-) ili ЗООМ- (ЗУМ-ОБЩЕНИЕ (zum-obščenie, 'druženje preko ЗООМ-а'), ЗООМ-УСТАЛОСТЬ (ЗООМ-ustalost', 'mentalni umor zbog prekomjernog sudjelovanja na online konferencijama')).

U rječniku je zabilježeno 1105 riječi s početnom komponentom корона(вирус)-, 1074 s početnim komponentama ковид- i COVID-, 258 s početnom komponentom карантин- i 226 s početnim komponentama зум- i ЗООМ-.

Slijede tri priloga.

Prvi su sastavili H. Walter i V. M. Mokienko. To je *Rječnik ruskih kovidnih antiposlovica nastalih u vrijeme karantene* (Словарь русских ковидных антиполовиц-карантинок, 432–487). U kratkom uvodnom tekstu autori se osvrću na situaciju pandemije u kojoj se ljudi brane humorom (ponekad i vrlo grubim), ironijom, a to nam, vjerojatno, pomaže u preživljavanju u ovakvim teškim trenucima. Antiposlovice se najkraće mogu definirati kao transformirani oblici tradicionalnih poslovica, uzrečica, sentenci, krilatice čiji je osnovni cilj izmamiti osmijeh na lica ljudi, nasmejati ih. One se uglavnom oslanjaju na svima poznati prototip narodne mudrosti, ali pritom dobivaju novo aktualizirano značenje, svježu ekspresiju.¹¹

U rječnik je uključeno stotinjak kovidnih antiposlovica. Rječnički je članak podijeljen na nekoliko dijelova. Na prvom je mjestu kovidna antiposlovica s označenim izvorom. Slijedi poslovica, uzrečica, sentenca, krilatice (i nekoliko frazema) koje su poslužile kao prototip za stvaranje antiposlovice, njezina stilska odrednica, značenje i kontekst upotrebe. U mnogim je slučajevima prototip popraćen povijesno-etimološkim komentarom, na više se mjesta daju i ekvivalenti prototipa na drugim slavenskim i neslavenskim jezicima te varijantni oblici ruskoga prototipa. Tri primjera antiposlovica i prototipova:

Бойся китайцев, дары приносящих. ('Вoj se Kineza koji darove nose')
[< Бойся данайцев, дары приносящих. *книжн.* (knjiški); Вoj se Danajaca i kad darove nose.]

¹¹ H. Walter i V. M. Mokienko autori su ruskog rječnika antiposlovica *Антиполовицы русского народа*; prvo je izdanje objavljeno 2005., nakon njega izašao je niz dopunjenih izdanja.

Дружба дружбой, а полтора метра врозь. ('Družba je družba, ali razmak od metar i pol') [< Дружба дружбой, а служба службой; Дружба je družba, služba je služba.]

Не всё коронавирус, что чихается. ('Nije sve koronavirus što kiše') [< Не всё то золото, что блестит; Nije zlato sve što sja.]

Nakon rječnika slijedi popis kovidnih antiposlovica pri čemu se kao nadnatuknica pojavljuju riječi koje su postale bitne u vrijeme pandemije, npr. antiseptik, zaraziti se, ZOOM, Kinezi, COVID, maska, pandemija, propusnica, samoizolacija, kihati.

U drugom se prilogu donose neki sinonimni nizovi kovidnog leksika (*Некоторые синонимические ряды ковидной лексики*, 488–501). Podijeljeni su na 21 semantičku skupinu pri čemu neke od njih imaju i podskupine (ukupno preko 50 nizova s više od 600 riječi i izraza), npr. nazivi za infekciju koronavirusa i razdoblje vezano za nju, imenovanje bolesnika zaraženog koronavirusom, karantena, lockdown, samoizolacija itd. Pogledajmo, npr., kako infekciju koronavirusom zovu koronaskeptici: барановирус (baranovirus, баран 'ovan'), зомбовирус (zombovirus), инфейкция (infekcija), лоховирус (lohovirus, лох žarg. 'glupan; naivac'), макароновирус (makarovirus, макароны – isto što i лапша (lapša) žarg. 'prevara'), псевдокоронавирус (pseudokoronavirus), пугаловирус (pugalovirus, пугало 'strašilo'), фейковирус (fejkovirus), фуфловирус (fuflovirus, фуфло žarg. 'nešto loše'), хароновирус (haronovirus, Харон – iz grčke mitologije).

Treći prilog donosi popis najfrekventnijih afiksoida (*Некоторые частотные аффиксоиды*, 502–503), uz njih se navodi po nekoliko primjera riječi u kojima se nalaze, npr. -бес (-bes), -мания (-manija), -фил (-fil), -фоб (-fob).

Na kraju rječnika smješten je azbučni popis leksika iz *Rječnika rusko-ga jezika epohe koronavirusa (Алфавитный словоуказатель лексики «Словаря русского языка коронавирусной эпохи»* 504–548). Uz svaku je riječ upisana stranica na kojoj se nalazi.

Svakako treba naglasiti da je velik dio leksika, sintagmi, izraza, frazema, izreka prožet humorom, crnim humorom, ironijom čime ljudi stvaraju neki oblik odmaka od teške pandemijske situacije u kojoj su se našli.

Kolektivna monografija i rječnik dva su dijela jednoga projekta posvećenog istraživanju i opisu dinamičnih procesa u ruskom jeziku u vrijeme pandemije COVID-19.

Obje se prikazane publikacije u potpunosti uklapaju u dugogodišnju tradiciju opisivanja, popisivanja i leksikografske obrade neologizama u ruskoj lingvistici. One su izvrstan primjer analize novih riječi i njihova značenja s različitih aspekata, s jedne strane te rječničkoga bilježenja riječi jednoga vremenskog odsječka, s druge. Posebno je bitno da je ruska neologija i neografija promptno reagirala te zapisala i raščlanila nove jezične pojave nastale u jednom vrlo osjetljivom trenutku za cijeli svijet, u trenutku pandemije koronavirusa kad nam se svima čini da je život izokrenut naglavce. Stoga kolektivna monografija (zbornik radova) i rječnik nisu (i ne bi trebali biti) zanimljivi samo filolozima i specijalistima za suvremeni ruski jezik, neologiju i neografiju, sveučilišnim nastavnicima i studentima, nego i znatno šire – svima koji na bilo koji način pokazuju interes za ruski jezik.

Željka Fink